

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО РОЗКРИТТЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ОРГАНАМ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

У статті розглянуто теоретичні і практичні питання, пов'язані з проблемами, що постають перед контрольними органами при отриманні інформації, віднесеної до банківської таємниці, під час виконання останніми своїх функціональних обов'язків.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, органи податкового контролю, комерційна таємниця, банківська таємниця.

I. Вступ

У межах адміністративної реформи, що триває в Україні, особлива увага приділяється державному фінансовому контролю з метою приведення його у відповідність з потребами сьогодення. Це викликано тим, що в умовах складного економічного стану сучасної України постійно зростає кількість правопорушень у сфері фінансів, внаслідок чого держава зазнає значних втрат фінансових і матеріальних ресурсів. Відповідно, забезпечення економічної безпеки держави, підтримання фінансової дисципліни набуває особливого змісту, особлива роль у цьому процесі відводиться органам державного фінансового контролю.

Саме фінансовий контроль відіграє важливу роль у процесі формування та виконання дохідної частини бюджетів усіх рівнів; формування й використання коштів та майна державних цільових фондів, раціонального використання державних фінансів та зміцнення фінансової дисципліни, оперативного реагування на виникнення або загрозу виникнення фактів неефективного використання державних фінансів і фінансових порушень; запобігання поширенню економічних злочинів та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом ("тіньових" доходів). Ефективний фінансовий контроль сприяє подальшому розвитку суспільства і держави.

У свою чергу, результативність контролю значною мірою залежить від інформації, отриманої контрольними органами, а також інформаційного обміну між ними. Важливою складовою цього процесу, на наш погляд, є інформація, якою оперують у своїй діяльності банківські установи. Слід зазначити, що банківська інформація внаслідок своєї особливості є поєднанням відкритої інформації та інформації з обмеженим доступом, яка потребує особливих умов зберігання і захисту.

У зв'язку з наявністю у вітчизняному законодавстві прогалин щодо чіткого розме-

жування окремих видів банківської інформації, надання її певним видам статусу "банківської таємниці" сприяє виникненню певних проблем стосовно процедури отримання своєчасного і повного обсягу інформації контрольними органами під час виконання останніми своїх функціональних обов'язків. А тому з'ясування проблемних питань щодо відносин між банківськими установами і контрольними органами надає можливість впливати на дієвість та ефективність законодавства у сфері державного фінансового контролю.

II. Постановка завдання

Мета статті – на основі аналізу норм чинного законодавства у сфері інформаційної, банківської діяльності, державного фінансового контролю визначити проблемні питання щодо розкриття інформації, віднесеної до банківської таємниці, органам державного фінансового контролю та запропонувати напрями їх вирішення.

III. Результати

Банківську діяльність, як одну із видів фінансової діяльності держави, що охоплює обіг як державних, так і приватних фінансів, забезпечує рух різноманітної інформації. При цьому питома вага такої інформації становить коло інтересів органів державного фінансового контролю, а банки, як носії фінансової інформації, постійно перебувають у центрі уваги контрольних органів. Це пояснюється також і тим, що останнім часом світове співтовариство доходило висновку щодо доцільності обмеження на законодавчому рівні недоторканості банківської інформації, що пов'язано з інтернаціоналізацією економічних злочинів та відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.

У свою чергу, банківська інформація, пов'язана з інтересами клієнтів банку, є конфіденційною, під якою розуміють відомості, що перебувають у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними

умов. Особи, які володіють конфіденційною інформацією, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту. Відповідно, банк несе відповідальність за забезпечення режиму секретності перед своїми клієнтами. Слід зазначити, що останнім часом було прийнято цілу низку нормативно-правових актів, які безпосередньо стосуються захисту інформації, серед яких найбільш вагоме місце займають: Закон України “Про інформацію” [1], “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” [2], “Про банки і банківську діяльність” [3], Постанова НБУ “Правила з технічного захисту інформації для приміщень банків, у яких обробляються електронні банківські документи” [4], Постанова НБУ “Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці” [5] та інші.

Відповідно до ст. 60 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку в процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту, належить до банківської таємниці [3]. Закон містить перелік інформації, яка за своїм статусом є банківською таємницею, а саме:

1) відомості про стан рахунків клієнтів, у тому числі стан кореспондентських рахунків банків у Національному банку України, до яких належить інформація про наявність або закриття рахунків, про залишки коштів на рахунках тощо;

2) операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди;

3) фінансово-економічне становище клієнтів, тобто ступінь їх прибутковості, оборотність капіталу клієнтів, фінансова стійкість та динаміка структури джерел фінансування, здатність розраховуватися за борговими зобов'язаннями;

4) системи охорони банку та клієнтів – сукупність форм, методів і засобів за допомогою яких забезпечується захист клієнтів, співробітників, відвідувачів, цінностей та майна банків від протиправних посягань у межах цих установ;

5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи – клієнта, її керівників, напрямки діяльності. Організаційно-правова структура юридичної особи – певний тип організації, у якій повинна створюватися і діяти юридична особа того чи іншого виду, які залежать від форми власності, масштабу організації, формування її капіта-

лу, характеру поєднання та підпорядкування структурних складових;

6) відомості щодо комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація. Під комерційною діяльністю розуміють ініціативну, самостійну, здійснювану від свого імені, на свій ризик, під свою майнову відповідальність діяльність громадян, фізичних і юридичних осіб, спрямовану на одержання доходу, прибутку від користування майном, продажу товарів, виконаних робіт, надання послуг. Відповідно до ст. 505 Цивільного кодексу України, комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які, відповідно до закону, не можуть бути віднесені до комерційної таємниці [6];

7) інформація щодо звітності окремого банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню. Згідно зі ст. 69 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, банк зобов'язаний подавати Національному банку України фінансову і статистичну звітність щодо роботи банку, його операцій, ліквідності, платоспроможності, прибутковості, а також інформацію афілійованих осіб банку з метою оцінювання фінансового стану банку. Водночас банк зобов'язаний протягом місяця, наступного за звітним періодом, розповсюджувати на веб-сайті банку, а також розміщувати у приміщеннях банку, до яких мають доступ клієнти, у тому числі вкладники, кварталний баланс, звіт про фінансові результати банку та примітки до звітів, перелік яких визначається Національним банком України [3];

8) коди, що використовуються банками для захисту інформації.

Таким чином, питома вага інформації, що становить банківську таємницю, є важливою та актуальною при здійсненні контрольними органами, у тому числі фінансовими, контрольно-перевірочних заходів.

Але слід звернути увагу на те, що процедура отримання такої інформації ставить перед контрольними органами ряд проблем. Наприклад, право органів державної податкової служби отримувати від платників податків, а також від установ Національного

банку України, комерційних банків та інших фінансових установ інформацію про наявність банківських рахунків, обсягів та обороту коштів на рахунках, у тому числі про ненадходження у встановлені законом строки валютної виручки від суб'єктів підприємницької діяльності, визначено ст. 20 Податкового кодексу України [7]. Згідно з пп. 72.1.3 п. 72.1 ст. 72 ПКУ, для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності державної податкової служби використовується інформація, що надходить від банків, інших фінансових установ, про наявність та рух коштів на рахунках платників податків [7].

Визначена в ст. 72 Податкового кодексу України інформація, відповідно до п. 73.1, абз. 1, 9 та 10 п. 73.3 і 73.4 ст. 73 Податкового кодексу, безоплатно надається органам державної податкової служби періодично або на окремий письмовий запит органу державної податкової служби у строки, визначені п. 73.2 вищезгаданого кодексу [7]. Органи державної податкової служби мають право звернутися із письмовим запитом про надання інформації, необхідної для виконання покладених на них функцій та завдань, відповідь на який надається Національним банком України, іншими банками безоплатно у порядку та обсягах, встановлених Законом України "Про банки і банківську діяльність". Ст. 62 Закону України "Про банки і банківську діяльність" визначає порядок розкриття інформації, що містить банківську таємницю. Зокрема, згідно з пунктами 4 та 5 цієї статті, інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками: органам податкового контролю України на їх письмову вимогу з питань оподаткування або валютного контролю стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу [3].

Національним банком України постановою "Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці" [5] затверджено і доведено до територіальних управлінь НБУ та банків нові правила збереження банківської таємниці в Україні. Згідно з цією Постановою, банківська інформація може надаватися: за письмовим зверненням самого клієнта; за письмовою вимогою суду, а також відповідно до постанови суду; за запитом державних органів. Банк має право відмовити в розкритті інформації, що містить банківську таємницю, якщо за своєю формою або змістом вимога державного органу не відповідає вищезазначеним приписам. У разі надходження такої письмової вимоги банк зобов'язаний розкрити цю інформацію або дати

мотивовану відповідь про неможливість її надання протягом десяти робочих днів з дня отримання вимоги.

У свою чергу, при необхідності отримати інформацію в обсягах, більших, ніж передбачені п. 73.3 ст. 73 Податкового кодексу України, банками та іншими фінансовими установами, контрольними органами податковий орган змушений звертатися до суду [7].

З одного боку, обмежений доступ до інформації, що містить відомості про фінансово-економічний стан особи, відомості щодо комерційної діяльності особи, про стан та оборот коштів на її рахунках, забезпечує захист особистих та комерційних інтересів клієнта від зловживань з боку інших осіб шляхом недобросовісного використання отриманої у вільному доступі інформації. З іншого боку, обмежений доступ викликає певні труднощі при здійсненні контрольно-перевірочної діяльності органів, що відповідають за формування та наповнення дохідної частини Державного бюджету України, а саме: неотримання та/або несвоєчасне отримання відомостей про стан та оборот коштів на рахунках платників податків у період здійснення контрольних, у тому числі податкових, перевірок; отримання інформації, що становить банківську таємницю, із запізненням (після закінчення перевірки), що нівелює її значення та актуальність, а можливо, і призводить до значних втрат Держбюджету тощо.

Отримання такої інформації ускладнене тим, що, як зазначалося вище, інформацію про обсяги та обіг коштів на рахунках, у тому числі про ненадходження у встановлені законом строки валютної виручки від суб'єктів підприємницької діяльності, контрольні органи можуть отримати лише в судовому порядку. Отримання інформації таким способом пов'язане зі значними втратами часу, ймовірністю невиконання або несвоєчасного виконання рішень суду, що призводить до негативних наслідків у вигляді фінансових втрат бюджету та надання платникам податків можливості ухилитися від належного виконання податкових (грошових) зобов'язань та перешкоджанню контрольним органам правильно й повно визначити суми грошових зобов'язань, належних до сплати в бюджет платниками податків. Також неотримання або несвоєчасне отримання інформації, що становить банківську таємницю, створює можливість для деяких категорій платників податків ухилитися від сплати податків та уникнути фінансової відповідальності за таке ухилення. Наприклад, платники податків, що є платниками єдиного (або фіксованого) податку, за умови неотримання податковим органом інформації про стан обсягів та руху коштів

на їх рахунках, зловживаючи обмеженнями щодо розкриття банківської таємниці, здобувають можливість приховати факт перевищення розміру виручки, що надійшла на банківські рахунки, над сумою, що є граничною для користування правом перебувати на спрощеній системі оподаткування, та встановлення дати втрати такого права й виникнення обов'язку перейти на загальну систему оподаткування з усіма наслідками такого переходу.

Своєчасний же доступ до банківської таємниці податковим органам під час проведення контрольно-перевірочних заходів дає змогу оперативно реагувати на порушення податкового законодавства, запобігати ухиленням від оподаткування та виведення значних тіньових коштів за кордон, розширює можливості податкових органів у здійсненні ефективного контролю за сплатою податків та наповнення Державного бюджету України.

IV. Висновки

Таким чином, доцільним, на наш погляд, вважається узгодження законодавства у сфері державного фінансового контролю, банківського і бюджетного законодавства України в частині спрощення процедури розкриття банківської таємниці щодо отримання інформації, необхідної для якісного виконання функціональних обов'язків контрольними органами, під час проведення контрольно-перевірочних заходів. Посилити відповідальність банків та інших фінансових установ за ненадання або несвоєчасне надання інформації, що становить банківську таємницю, а у випадках спричинення втрат бюджету покладення обов'язку відшкодування вказаних втрат на відповідну банківську чи фінансову установу, а також розробити ряд заходів щодо запобігання зловживанням з боку осіб, що в межах своїх повно-

важень мають право на отримання інформації, яка становить банківську таємницю.

Список використаної літератури

1. Закон України "Про інформацію" від 02.10.1992 р. № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>.
2. Закон України "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах" // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 26. – Ст. 347.
3. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07 грудня 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
4. Постанова Правління Національного банку України "Правила з технічного захисту інформації для приміщень банків, у яких обробляються електронні банківські документи" № 243 від 04.07.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0955-07>.
5. Постанова Правління Національного банку України "Про затвердження правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці" № 267 від 14.07.2006 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0935-06>.
6. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2001 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/цивільний кодекс україни](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/цивільний%20кодекс%20україни).
7. Податковий Кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2013

Чернадчук Т.А. Проблемные вопросы раскрытия банковской тайны органам государственного финансового контроля

В статье рассмотрены теоретические и практические вопросы, связанные с проблемами, которые встают перед контролирующими органами при получении информации, отнесенной к банковской тайне, во время выполнения последними своих функциональных обязанностей.

Ключевые слова: *государственный финансовый контроль, органы налогового контроля, коммерческая тайна, банковская тайна.*

Chernadchuk T.O. Problematic issues of disclosure of bank secrecy bodies of financial control

In the article are considered the theoretical and practical issues connecting with the receiving by the control bodies information which is kept by banks and banking institutions. It is pointed that financial control plays the important role in the process of formation and fulfilling budget revenues of all levels; formation and using money and property state funds, rational management of public finances and strengthening financial discipline, rapid response to the occurrence or threat of appearing facts of non-effective use of state financials and financial irregularities; prevent the spread of economic crime and money laundering proceeds of crime ("shadow" of income). In turn, the

effectiveness of control depends largely on the information received regulatory authorities, as well as the exchange of the information between them. An important component of this process is the information which banks operate in their work. We put attention on the problem of timely and complete receiving information by the state financial control bodies, which are connected with the special statuses of information in banking sphere activity. Bank information because of its features are a combination of public information and classified information that requires special storage and protection. In the article is characterized by the author the list of information which is bank secrecy by its statuses, bank activity is like a type and component of financial activity. Here is underlined that the considerable role of information which is bank secrecy is an important and actual by making checking activities by the control bodies. The attention is paid to the presence of gaps in the national legislation on clear separation of certain types of banking information of its species-specific status of "banking secrecy" that gives rise to banking institutions deny state financial control bodies in timely access to information. The problematic issue of disclosure, referred to banking secrecy bodies of state financial control and directions of their solution, namely to bring the legislation in the public financial control area, banking and budget laws of Ukraine regarding simplification of bank secrecy to obtain information necessary for quality perform duties supervisory authorities during control and verification measures. Strengthen the responsibility of banks and other financial institutions for failure or delay in providing information of bank secrecy in cases causing loss budget, laying duty refund these losses to the relevant bank or financial institution, as well as develop a range of measures to prevent abuse by individuals within their powers are entitled to receive information of bank secrecy.

Key words: state financial control, tax control, trade secrets, bank secrets.